
CONSIDERATIONS ON INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW

Nicolae D. Ploșteanu, Assoc. Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: This paper approaches a systematic view from an International Environmental Law's perspective on the sources of law from which it derives, as well as the difference between the traditional sources of International Public Law and the sources of International Environmental Law (IEL), general principles of law, treaties, which have enshrined various documents and acts of international organisations and also elements of "soft law".

This evolution and development of the sources of IEL have determined the emergence of a vast amount of international obligations.

As sources of law, treaties essentially are the manner in which State Parties express their will, in order to create for themselves and/or others international rights and obligations. However, in IEL there are numerous instruments of major importance that, even if they are not treaties, are not adopted with the finality of creating international rights and obligations.

This paper also analyses the impact and practicability of the general principles of law, of international organizations documents, of doctrine and case-law in IEL.

Keywords: public international law, environmental protection, sources of law, treaties, state practice.

Dreptul internațional public este definit clasic ca fiind acel *corpus* de reguli care obligă juridic statele în relațiile dintre ele¹. Aceste reguli au forță juridică, în conformitate cu art. 38 (1) din Statutul CIJ, pe care o au izvoarele care le cuprind: tratatele, cutuma internațională, principiile generale ale dreptului și izvoarele secundare (deciziile judecătorești și ale instanțelor, precum și doctrina de specialitate). Lista izvoarelor, enumerată de art. 38 (1) nu se limitează în dreptul internațional public modern doar la cele patru categorii, în doctrină susținându-se un puternic curent de opinie în sensul includerii în categoria izvoarelor, inclusiv actele obligatorii ale organizațiilor internaționale. Această poziție este reflectată inclusiv de Comisia de Drept internațional (CDI)².

Îndeosebi în DIM trebui să se aibă în vedere, dar în conexiune cu alte izvoare, acele instrumente internaționale de „soft law”.

Într-o viziune sistematică asupra DIM, se consideră că izvoarele tradiționale ale DIP, împreună cu actele organizațiilor internaționale și luându-se în considerare izvoarele de „soft law”, au dat naștere unui *corpus* vast de obligații internaționale care privesc, direct sau indirect, protecția mediului. Cu toate acestea sistemul DIM prezintă caracteristicile de descentralizare și fragmentare normativă.

¹R. Jennings și A. Watts, *Oppenheim's International Law* (1992 ed. 9), vol.1, p.4;

²International Law Commission, Draft Articles on State Responsibility, Part 2, Art 5 (1) „Report of the ILC to the United Nations General Assembly”, UN Doc, a/44/10, p 218 (1989)

A. Tratatul internațional

Se poate afirma cu certitudine că la baza DIM se află tratatul internațional, ca izvor primar de drepturi și obligații internaționale. Potrivit CVDT, tratatul este definit drept un acord de voință internațional încheiat între state în formă scrisă și guvernat de dreptul internațional, alcătuit dintr-unul sau mai multe instrumente internaționale și indiferent de denumirea sa particulară. Esența definiției constă în aceea că părțile intenționează să creeze drepturi și obligații internaționale. În contrast, numeroase instrumente, dintre cele mai importante pentru DIM, nu au fost adoptate pentru a crea drepturi și obligații internaționale; spre exemplu, Declarația de la Stockholm (1972), Carta Universală pentru Natură (1982), Declarația de la Rio (1992), etc. Faptul că aceste documente nu sunt tratate nu înlătură posibilitatea ca anumite reguli pe care le afirmă să aibă caracter juridic, reflectând dreptul internațional în vigoare³.

Observarea sistemului de tratate internaționale care constituie izvoare ale DIM în vigoare, conduce la următoarele caracteristici și clasificări:

a) unele tratate au o autoritate mai mare decât altele, generată de sfera de aplicabilitate⁴, de numărul de ratificări, de durata pentru care au fost încheiate, de practica ivită în aplicarea lor. Pe lista tratatelor cu o astfel de autoritate se includ: Convenția internațională privind vânatoarea de balene (1946), Tratatul privind interzicerea testelor nucleare (1963), Convenția Ramsar (1971), Convenția de la Londra (1972) și Protocolul la Convenție (1996), Convenția privind Patrimoniul Mondial (1972), UNCLOS (1982), MARPOL 73/78, CITES (1973), Convenția de la Viena (1985), Protocolul de la Montreal (1987), Convenția de la Basel (1989), Acordul privind stocurile de pește (1995), Convenția de la Stockholm privind poluanții organici persistenti (POP), Convenția privind substanțele chimice (1998), Convenția privind schimbările climatice (1992), Convenția privind biodiversitatea (1992).

b) unele tratate stabilesc un regim progresiv, stabilind organizarea unor forumuri cu scopul de a adopta reglementări ulterioare. Un exemplu îl constituie Convenția privind Biodiversitatea (1992), succedată de Protocolul privind biosecuritatea (2000) și Protocolul asupra accesului la resursele genetice și împărțirea corectă și echitabilă a beneficiilor (2010).

c) unele tratate au vocație universală, iar altele au vocație regională, din această ultimă categorie făcând parte Convenția OSPAR (1992), Convenția Aarhus (1998) etc.

d) unele tratate privesc mediul, în timp ce alte tratate au o sferă mai largă, cuprinzând și alte problematici decât cele privind mediul.

Tratatul de mediu prezintă trăsăturile generale ale tuturor tratatelor, supunându-se regulilor CVDT (1969) și ale dreptului cutumiar. În același timp, ele prezintă și anumite trăsături specifice, chiar dacă nu există un format standard exclusiv. Astfel, spre exemplu, atunci când se reglementează chestiuni de mediu, la nivel regional sau mondial, cel mai

³Cu titlu de exemplu, în cauza *Legalitatea amenințării sau utilizării armelor nucleare* (1996), Curtea Internațională de Justiție evidențiază regula juridică enunțată de Principiul 24 din Declarația de la Rio, ICJ Reports 226-242, para. 30

⁴ Așa numitele tratate-lege, al căror scop este să normeze reguli generale de conduită a statelor într-un anumit domeniu.

adesea se adoptă un tratat-cadru. Un asemenea tratat-cadru stabilește obligații generale, instituie structurile de bază și prevede procedurile pentru adoptarea unor obligații detaliate într-un protocol ulterior. În mod frecvent, un tratat-cadru are una sau mai multe anexe, care cuprind prevederi științifice, tehnice sau administrative (reguli privind soluționarea disputelor, schimbul de note și informații etc.); cuprind adesea și liste cu speciile, substanțele sau activitățile vizate de reglementări, sau cu privire la statele cărora anumite obligații substanțiale li se vor aplica.

Această structurare tehnică (tratate-cadru, protocol și anexă) specifică domeniului DIM permite o flexibilitate adecvată dezvoltării DIM, prin introducerea unor modificări sau alte schimbări în funcție de dezvoltările politice, economice sau științifice⁵.

B. Cutuma internațională

Dreptul cutumiar constituie izvor al DIM, însă se situează pe un plan secund sub aspectul prezenței normelor sale în sfera DIM. Importanța dreptului cutumiar constă în aportul pe care îl poate avea în perspectiva dezvoltării DIM, deoarece cutuma cuprinde obligații și drepturi opozabile tuturor statelor lumii sau cel puțin statelor situate într-o regiune, iar nu doar celor care sunt părți la un tratat determinat, cu excepția acelor state care în mod consecvent au obiectat cu privire la o anumită practică și la consecințele sale juridice.

Un dezavantaj recunoscut cutumei internaționale constă în dovedirea acesteia, aspect evidențiat și în cauza *Iron Rhine* de către tribunalul arbitral constituit: „există o serioasă dezbatere cu privire la care anume, în sfera DIM, constituie ”reguli” sau ”principii”; ce este ”soft law”; și care dintre tratatele de mediu sau principii au contribuit la dezvoltarea dreptului cutumiar internațional”.⁶

C. Principiile generale ale dreptului

Principiile generale ale dreptului reprezintă izvor de drept în sensul art. 38 din Statutul CIJ, însă utilizarea acestuia este îndeosebi relevantă în activitatea de soluționare a disputelor de către tribunalele și instanțele internaționale. Acest izvor de drept permite instanțelor fie să umple anumite ”zone gri” ale dreptului internațional, fie să-și fundamenteze temeinic concluziile.

Principiile bunei-credințe în exercitarea drepturilor și a interzicerii abuzului de drept de către state își găsesc aplicarea în domeniul DIM, aspect reflectat de jurisprudența internațională⁷. În arbitrajul *Fur Seal*, opinia președintelui tribunalului a fost în sensul că exercitarea unui drept cu scopul exclusiv de a cauza prejudicii altuia este interzisă. Hotărârea pronunțată în cauza *Trail Smelter* s-a fundamentat de asemenea pe principiul bunei-credințe, care guvernează exercițiul drepturilor, pentru a se asigura existența unui echilibru adecvat între drepturile și obligațiile unui stat și totodată ca o confirmare a interdependenței dintre drepturile și obligațiile unei persoane⁸. Doctrina abuzului de drept a fundamentat regula potrivit căreia niciun stat nu are voie să afecteze cursul unui râu în detrimentul altor state

⁵ P. Sands și J. Peel, *Principii ale Dreptului Internațional al Mediului*, 2012, p. 98

⁶ Hotărârea în cauza *Iron Rhine*, par. 58;

⁷ Cheng, B., *General Principles of Law as Applied by International Tribunals* (2006), pp. 121-36;

⁸ Cheng, B., p 130;

riverane⁹. La rândul său, principiul interzicerii abuzului de drept se află în interdependență cu principiul potrivit căruia statele sunt obligate să respecte mutual interesele lor, idee reflectată de Principiul 21 al Declarației de la Stockholm și de principiul 2 din Declarația de la Rio, principiu cunoscut sub adagiul *sic utere tuo ut aleinam non laedas*. Principiul bunei-credințe a fost aplicat de CIJ în cauza *Nuclear Tests*, fundamentând concluzia acestei instanțe în sensul că declarația unilaterală a Franței are ca efect legal obligația acestui stat de a înceta testele nucleare atmosferice. Referitor la această situație, Curtea a statuat următoarele:

”Unul dintre principiile fundamentale care guvernează nașterea și executarea obligațiilor juridice, indiferent de izvorul acestora, este principiul bunei-credințe. Încrederea și onestitatea reciprocă sunt inerente în cooperarea internațională, în special într-o perioadă în care această cooperare în numeroase domenii devine tot mai mult esențială. Precum regula specifică din dreptul tratatelor, *pacta sunt servanda*, se întemeiază pe buna-credință, la fel este și caracterul obligatoriu al unei obligații internaționale asumată printr-o declarație unilaterală. De aceea, statele interesate trebuie să fie conștiente de declarațiile unilaterale și să-și pună încrederea în acestea, fiind îndreptățite să pretindă ca obligația născută pe această cale să fie respectată.”¹⁰

Concluzia care s-ar putea desprinde este că statele care efectuează declarații unilaterale ar putea institui obligații de mediu cu forță juridică. Practica oferă exemple în acest sens: declarația Marii Britanii de a înceta să permită deversarea în Marea Nordului a depunerilor din canalizări, începând cu sfârșitul anului 1998; declarația Japoniei că va interzice pescuitul cu năvoade plutitoare la sfârșitul anului 1993; declarația statelor membre UE de a proceda la reducerea totalului de emisii de gaz cu efect de seră în Uniunea Europeană până la 20 de procente în raport cu anul 1990, până în anul 2020¹¹.

În final, referitor la declarațiile unilaterale trebuie să facem precizarea că luarea în considerare a naturii lor presupune o evaluare prudentă, urmărind a se identifica în ce măsură acestea sunt opozabile doar în relațiile dintre state determinate, sau sunt făcute doar pentru a produce consecințe politice ori la nivel internațional.

Numeroase alte principii generale pot, de la caz la caz, să-și găsească aplicabilitatea în sfera mediului: obligația de reparație pentru încălcarea unui angajament¹²; principiul potrivit căruia o persoană nu poate invoca propria culpă¹³; principiul potrivit căruia nimeni nu poate fi judecător în propria cauză¹⁴; principiile generale fundamentale ale dreptului umanitar¹⁵ și considerațiile elementare de umanitate¹⁶.

Echitatea

Conceptul de ”echitate” nu are o poziție bine precizată în categoria izvoarelor DIP, însă datorită conținutului său o parte a doctrinei îl situează în categoria izvoarelor primare. O

⁹ R. Jennings și A. Watts, *Oppenheim's International Law* (1992 ed. 9), vol.1, p. 408

¹⁰ Cauza *Nuclear Tests* (1974), ICJ Reports 267, 268;

¹¹ A se vedea Comisia CE, *White Paper: Adapting to Climate Change: towards a European Framework for Action* (2009), p. 3;

¹² Cauza *Charzow-Factory* și cauza *Gabcikovo-Nagymaros*;

¹³ Cauza *Jurisdiction of the Courts of Danzig*;

¹⁴ Cauza *Mosul*, PCIJ (1925) Ser. B No. 12, p 32;

¹⁵ Cauza *Military and Paramilitary Activities case* (1986) ICJ Reports 113-15 și 129-130;

¹⁶ Cauza *Corfu Channel* (1949) ICJ Reports 22;

asemenea calificare este sprijinită de opinii jurisprudențiale; astfel, în cauza *Platoul Continental*, CIJ a apreciat ”echitatea” ca fiind o emanație directă a ideii de justiție și un principiu general aplicabil direct cu forță juridică și care trebuie să se aplice ca parte a dreptului internațional pentru a echilibra diferitele considerații potrivit cărora acesta este relevant, în scopul de a obține un rezultat echitabil¹⁷.

Cu toate acestea, majoritatea autorilor consideră că echitatea reprezintă izvor de drept doar prin prisma art. 38 (2) din Statutul CIJ, în sensul că doar dacă părțile unei cauze sunt de acord, Curtea Internațională poate decide *ex aequo et bono*.

Realitatea este că numeroase tratate de mediu fac trimitere sau încorporează regula echității ori a principiilor echitabile, însă această realitate trebuie interpretată ca reprezentând un izvor de drept convențional, iar nu în sensul că ar crea un principiu general de drept distinct și autonom.

D. Actele organizațiilor internaționale

Astfel cum spuneam, în domeniul DIM, actele organizațiilor internaționale constituie un izvor important, chiar dacă se consideră a fi reglementări de nivel secundar.

Actele organizațiilor internaționale pot îndeplini următoarele funcții juridice: pot să fie obligatorii *per se*, pot să modifice unele prevederi convenționale internaționale sau pot să interpreteze cu caracter de autoritate prevederi ale tratatelor.

Se consideră că autoritatea juridică a actelor organizațiilor internaționale derivă din tratatul de constituire și funcționare a acelei organizații, astfel că aceste acte pot fi considerate ca făcând parte din dreptul convențional internațional.

Este important de știut că unele acte ale organizațiilor internaționale pot să creeze consecințe juridice, iar altele nu pot. Forța lor juridică depinde de organizație, de contextul internațional și de intenția entității emitente. Spre exemplu, în timp ce rezoluțiile Adunării Generale a ONU, potrivit art. 25 din Carta ONU, sunt doar de recomandare, Consiliul de Securitate adoptă rezoluții care obligă toate statele¹⁸.

E. Deciziile tribunalelor și doctrina

Acestea constituie izvoare secundare ale DIP, potrivit art. 38 din Statutul CIJ. Cu toate că problemele de mediu au fost supuse jurisdicției CIJ relativ recent, totuși se întâlnește o jurisprudență valoroasă: cauzele *Icelandic Fisheries*, *Corfu Channel*, *North Sea Continental Shelf*, *The legality of the Treaty or Use of Nuclear Weapons*, *Gabcikovo-Nagymaros*, *Pulp Mills*.

Printre instanțele internaționale, o jurisprudență valoroasă pentru DIM o conferă Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Instituția de Apel a WTO și Tribunalul Internațional pentru dreptul mării. Aceștia li se adaugă comisii organizate sub efectul unor tratate internaționale cum ar fi cele stabilite sub Acordul de comerț liber între Canada și SUA și Acordul WTO privind soluționarea disputelor.

¹⁷ *Platoul Continental (Tunisia vs. Libia)*, 1982, ICJ Reports 18-60; Opinia individuală a judecătorului Hadson în cauza *Diversion of Waters from the Meuse*, în care se afirmă ca echitatea este parte a dreptului internațional;

¹⁸ E.g. Rezoluția Consiliului de Securitate din 1991 prin care se reafirmă răspunderea Irakului pentru prejudiciile de mediu generate de propria sa invazie ilegală asupra Kuweit-ului.

BIBLIOGRAFIE

Avizul consultativ din 8 iulie 1996 privind legalitatea amenințării sau folosirii armelor nucleare în conflictele armate, 226-242, para. 30, ICJ Reports, 1996.

Cheng, Bin., *General Principles of Law as Applied by International Tribunals* (2006), pp. 121-136;

Comisia CE, *White Paper: Adapting to Climate Change: towards a European Framework for Action* (2009).

Declarația de la Rio cu privire la mediu și dezvoltare (Declarația de la Rio), 1992.

International Law Commission, Draft Articles on State Responsibility, Part 2, Art. 5 (1) „*Report of the ILC to the United Nations General Assembly*”, UN Doc, a/44/10, p 218 (1989).

Philippe Sands și Jacqueline Peel, *Principii ale Dreptul Internațional al Mediului*, 2012

Rezoluția Consiliului de Securitate din 1991

Robert Jennings și Arthur Watts, *Oppenheim's International Law*, vol.1, Harlow: Longman, 1992 ed. 9;

JURISPRUDENȚĂ

Cauza Olanda/Belgia - *Iron Rhine*, par. 58, 2005;

Cauza *Nuclear Tests* (1974), ICJ Reports 267, 268;

Cauza *Charzow-Factory* Hotărârea nr. 13, PCIJ Seria A nr. 17 ICGJ 255 (PCIJ 1928);

Cauza *Gabcikovo-Nagymaros*, Ungaria/Slovacia Hotărârea din 25 Septembrie 1997;

Cauza *Jurisdiction of the Courts of Danzig*, Seria B - P 75, 3 Martie 1928;

Cauza *Mosul*, PCIJ (1925) Ser. B Nr. 12, p 32;

Cauza *Military and Paramilitary Activities case* (1986) Rapoarte ICJ pp. 113-15 și 129-30;

Cauza *Corfu Channel* (1949), ICJ Reports 22;

Platoul Continental (*Tunisia vs. Libia*), 1982, Rapoarte ICJ pp.18-60;

Cauza *Diversion of Waters from the Meuse*, Olanda/Belgia, 1937, P.C.I.J., Ser. A/B, Nr. 70.